

Netwerk tegen Armoede

Iedereen aan het werk! Nog steeds hét mantra van velen om de armoede in te dijken. En ja, er worden jobs gecreëerd, zij het nog altijd een stuk minder dan in de rest van de Europese Unie. Ondanks die jobcreatie blijven de armoedecijfers de hoogte in schieten, zoals de recentste Europese SILC-cijfers andermaal aantonen.

Ook in Vlaanderen waren nooit eerder zoveel mensen aan het werk. Dan zou je verwachten dat de armoede in Vlaanderen een laagterecord boekt. De cijfers bewijzen net het tegendeel. In 2006 leefden 693 000 Vlamingen onder de armoedegrens, in 2015 waren dat er met 663 750 Vlamingen amper 30 000 minder (Decenniumdoelen, 2017). Daarbij aansluitend groeit de groep van ‘werkende armen’ (mensen die wel een job hebben, maar toch moeite hebben om de eindjes aan elkaar te knopen) en is de situatie van werklozen er de afgelopen tien jaar fel op achteruitgegaan. Zo is het aantal werklozen dat dreigt in armoede terecht te komen, flink gestegen (Nicaise, Lambert, de Fauconval, & Antoine, 2017).

Mensen met een uitkering worden in dit verhaal snel met de vinger gewezen. Ze doen te weinig inspanningen en blijven hangen in de hangmat van een werkloosheidsuitkering, invaliditeitsuitkering of leefloon. Wie sociale uitkeringen in ons land nog altijd als een hangmat bestempelt, nodigen we uit om te kijken naar de reële bedragen. Ze liggen doorgaans ver onder de armoedegrens. Alles behalve een hangmat dus. De overgrote meerderheid van de mensen die op ‘non actief’ staan, wil trouwens niets liever dan terug aan de slag gaan. Werken betekent immers ook dat mensen zich nuttig voelen, dat ze ‘erbij horen’.

Hoge jobcreatie, gecombineerd met nog altijd hoge armoedecijfers. Het brengt ons bij de vraag welk soort jobs gecreëerd worden en wat voor arbeidsmarktbeleid gevoerd wordt. De vele

hoera-berichten over de arbeidsmarkt, het stijgend aantal vacatures en de dalende werkloosheid verdienen een stevige nuance. Het stijgend aandeel van uitzendarbeid, deeltijdse en tijdelijke jobs, de snelle opmars van flexi-jobs en het nieuwe stelsel van onbelast bijklussen baart ons grote zorgen. Verdringing van kwaliteitsvolle en duurzame jobs dreigt. Ook het idee van een verplichte gemeenschapsdienst voor uitkeringsgerechtigden werkt de drempels richting arbeidsmarkt op geen enkele manier weg. Integendeel, het werkt stigmatiserend en vermindert zelfs de kansen om werk te vinden. Het tast het zelfbeeld en zelfvertrouwen van mensen aan én zorgt ervoor dat er minder tijd is om echt naar werk te zoeken. In het slechtste geval dreigt de gemeenschapsdienst zelfs reguliere tewerkstelling te verdringen. Buitenlandse voorbeelden uit Nederland, Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten bewezen al dat deze aanpak niet werkt.

De kloof tussen duurzame jobs met een waardig inkomen en flexibele, slecht betaalde jobs dreigt hiermee nog groter te worden, met als gevolg een steeds groter wordende groep werkende armen. Bovendien blijven bepaalde groepen zoals ouderen, kortgeschoolden, eenoudergezinnen en mensen met een migratieachtergrond het erg moeilijk te hebben op onze arbeidsmarkt. Ook langdurig zieken dreigen in dit rijtje terecht te komen, terwijl mensen met een chronische ziekte en mensen met een beperking, net als andere mensen met een uitkering, al jaren toenemende druk voelen vanuit de overheid om minstens gedeeltelijk terug aan het werk te gaan uit vrees om een deel van hun ziekte- of invaliditeitsuitkering te verliezen.

Wij stellen vast dat het huidige arbeidsmarktbeleid nefast is voor de meest kwetsbaren in de samenleving. Terwijl tewerkstellingsprogramma’s met volwaardige arbeidscontracten meer en meer worden afgebouwd, zet men in op stelsels zoals flexi-jobs

en onbelast bijklossen. Daarmee creëert men een Mattheüseffect: men geeft vooral extra aan wie al heeft. Vaak gaat het hier om jobs die kansen zouden kunnen bieden aan bijvoorbeeld kortgeschoolden, maar zij zien de deur keihard dichtvallen. Dan hebben we het nog niet over het feit dat dergelijke systemen de sociale zekerheid verder uithollen.

Wat moet er dan wel gebeuren als we de afstand tussen mensen in armoede en de arbeidsmarkt willen overbruggen? Hieronder schetsen we een beknopt overzicht van enkele belangrijke maatregelen en acties.

Ten eerste is het noodzakelijk om de (werkloosheids)uitkeringen te verhogen tot de Europese armoedegrens (dat betekent ook een einde maken aan de versnelde degressiviteit). Uit wetenschappelijk onderzoek en ervaringen van mensen in armoede blijkt dat hogere uitkeringen net heel activerend werken. Er komt meer financiële ruimte en het zelfvertrouwen neemt toe. Mensen kunnen investeren in bijvoorbeeld een computer met internetverbinding en maken zich minder zorgen of ze het einde van de maand wel gaan halen. Bovendien is dit een investering die zichzelf terugverdient in meer koopkracht, meer werkgelegenheid en meer economische groei. We kunnen het niet genoeg herhalen: mensen laten bouwen aan hun eigen toekomst, een eigen project, laten ontsnappen uit armoede en afhankelijkheid lukt niet als ze, als gevolg van een te laag inkomen, elke dag moeten zien te overleven. Zal ik mijn huishuur kunnen betalen, de schoolfactuur, enzovoort? Een duurzaam en waardig inkomen is de start, niet het eindpunt.

Ten tweede dient er voldoende aandacht te gaan naar de kwaliteit van jobs. We zijn ervan overtuigd dat een job een degelijk inkomen, een sociaal netwerk en een zinvolle dagbesteding kan bieden. We zien echter in de praktijk dat mensen in armoede vaak toegang hebben tot jobs die kortstondig, ongezond, zwaar of slecht betaald zijn. De instabiliteit en onzekerheid die hiermee gepaard gaan, verscherpen de armoedeproblematiek nog in plaats van een uitweg te bieden. Een job kan pas een hefboom zijn om uit de armoede te geraken, als het een kwaliteitsvolle en duurzame job is met garantie op een waardig inkomen. Het beleid moet mikken op de creatie van kwaliteitsvolle en duurzame jobs, zowel in het reguliere circuit als in de sociale economie.

Ten derde moeten we meer investeren in ondersteuning op maat van de werkzoekende. Mensen komen nog te vaak terecht in onaangepaste trajecten die ze niet volhouden, krijgen te maken met een vorm van 'vrijwilligerswerk onder zachte dwang', moeten het doen met wat zij vaak als bezigheidstherapie of 'gratis arbeid' ervaren. Mensen worden soms aan hun lot overgelaten en moeten het zelf maar uitzoeken. Het jammerlijke aan deze evolutie is dat zij aansluit bij de sluiting van tientallen Werkwinkels de afgelopen jaren. Sommige Werkwinkels worden vervangen door contactpunten of zitdagen, maar andere houden gewoon op met te bestaan waarbij werkzoekenden doorverwezen worden naar digitale kanalen. Een trend die we trouwens ook vaststellen in andere domeinen. Kwetsbare werkzoekenden zoals mensen in armoede hebben net het meeste nood aan laagdrempelige, bereikbare en persoonlijke dienstverlening. De ervaringen van mensen in armoede leren ons dat digitale instrumenten best ingezet worden als een aanvulling op en verbetering van de bestaande dienstverlening. Het kan in geen geval in de plaats komen van het persoonlijk contact, laat staan dat het gebruikt zou worden als controle-instrument.

Ten vierde ligt er ook een verantwoordelijkheid bij werkgevers. We zien nog veel vacatures waarin bijvoorbeeld een rijbewijs B gevraagd wordt, terwijl dat helemaal niet nodig is om de job uit te oefenen. Ook wordt nog eenzijdig naar diplomavereisten gekeken, terwijl elders verworven competenties veel te weinig aan bod komen. Terwijl werkgevers steeds meer hun beklag doen over vacatures die niet ingevuld raken, kunnen zij vacatures ook beter afstemmen op het beschikbare potentieel op de arbeidsmarkt. Bedrijven én werknemers zullen er wel bij varen. Discriminatie blijft een hardnekkig probleem. De recente invoering van praktijktesten in Brussel kan een goed wapen zijn tegen discriminatie op de arbeidsmarkt. Daarvoor moeten de bevoegde instanties voor controle en misbruik versterkt worden.

Ten vijfde laten we ook nog heel wat kansen onbenut. Op lokaal niveau een goede samenwerking realiseren tussen scholen en VDAB, lijkt ons een belangrijk instrument om schooluitval te voorkomen van jongeren in armoede. Daarnaast hebben ook lokale besturen en OCMW's een aantal instrumenten in handen die mensen in armoede op weg

kunnen zetten richting volwaardige tewerkstelling of tewerkstelling op maat, zoals artikel 60 of werk via dienstencheques. Daarnaast pleiten wij voor extra investeringen in jobs voor langdurig werkzoekenden en kortgeschoolden via bijvoorbeeld sociale werkplaatsen en de lokale diensteneconomie. Zo krijgen kwetsbare groepen de kans om een kwaliteitsvolle werkervaring op te doen. De opstart van bijvoorbeeld een sociale kruidenier, tweedehandswinkel, volksrestaurant of een repaircafé bieden uitgelezen kansen voor de tewerkstelling van kwetsbare doelgroepen. Dergelijke praktijken renderen op lange termijn en hebben een meerwaarde voor de hele samenleving. Ook de recente hervorming van het PWA-systeem naar het nieuwe wijk-werken, met als belangrijkste hervorming de beperking in de duurtijd, biedt nog steeds kansen. Het geeft mensen de mogelijkheid om in een laagdrempelige werkomgeving hun competenties uit te breiden of te versterken om daarna door te stromen naar een gepaste opleiding, stage of tewerkstelling. Daarnaast moeten we ook kritisch durven zijn voor onszelf als organisatie. Ook het brede middenveld, waaronder hulp- en dienstverleners, zijn een belangrijke werkgever, ook voor mensen in armoede. Ze kunnen in deze rol onder andere het goede voorbeeld geven door ervoor te zorgen dat het eigen personeelsbestand een goede afspiegeling is van de samenleving, door te zorgen dat vacatures geen onnodige vereisten stellen en door zo nodig mogelijk te maken dat een job kan worden gecombineerd met taallessen.

Tot slot kunnen we niet genoeg benadrukken om te investeren in mensen en voldoende aandacht te schenken aan zowel werk- als welzijnsgerelateerde problemen. Het is een waanidee dat werkzoekenden vandaag hun uitkering zomaar krijgen zonder tegenprestatie. Ze worden al heel strikt opgevolgd, moeten een vastgelegd aantal keer solliciteren binnen een bepaald tijdsbestek of opleidingen en stages volgen en krijgen sancties als ze dat niet doen. Het heeft geen zin om werkzoekenden op te zadelen met opleidingen, stages of vrijwilligerswerk die hun competenties en talenten niet aanspreken. De middelen en de tijd die hierin geïnvesteerd worden, kunnen niet gaan naar begeleiding en ondersteuning richting volwaardige tewerkstelling, met een degelijk loon en sociale bescherming. In het beste geval krijgen deze mensen een minimale vergoeding bovenop hun uitkering. Als je een

alleenstaande werkloze moeder bent, die vanuit haar vorig huwelijk nog een schuldenberg met zich meedraagt, drie kinderen moet opvoeden, van wie een met een slechte gezondheid en van de ene dienst naar de andere moet hollen om rechten in orde te krijgen of hulp te vinden (zoals het omniostatuuw, voedselpakketten, budgetbeheer), dan is het meteen duidelijk dat enkel het hebben van een job geen afdoend antwoord biedt. Werk is met andere woorden belangrijk om mensen uit de armoede te halen, dat zal niemand in twijfel trekken, maar daarbij is er nood aan een integrale aanpak. Er zijn tal van drempels die de weg naar werk bemoeilijken, gaande van mobiliteitsproblemen, betaalbare kinderopvang tot de digitale kloof.

Willen we de kloof tussen mensen in armoede en de arbeidsmarkt overbruggen dan moeten we dat gezamenlijk aanpakken. Dit is een gedeelde verantwoordelijkheid van alle beleidsniveaus, werkgevers en de brede samenleving. Mensen in armoede kampen met een kluwen aan problemen op diverse levensdomeinen, die elkaar versterken. Hierdoor is het noodzakelijk dat we tegelijkertijd inzetten op al deze levensdomeinen. Enkel focussen op werk zal niet tot het gewenste resultaat leiden. Begeleiding naar de arbeidsmarkt gebeurt best op een participatieve manier waarbij de interactie tussen het beleid, het brede middenveld en de (kwetsbare) burger centraal staat in alle stappen die worden ondernomen. Kortom, alle betrokken actoren weten wat hen te doen staat. Hoog tijd voor echte daadkracht, die echt een verschil maakt.

Nicolas Van Praet
Netwerk tegen Armoede

Bibliografie

- Decenniumdoelen. (2017). *10 armoedebarmeters, een decennium armoedig beleid* (onderzoeksrapport). Brussel.
- Nicaise, I., Lambert, C., de Fauconval, M., & Antoine, M. (2017). Recht op arbeid. In W. Lahaye, I. Pannecoucke, J. Vranken, & R. Van Rossem (Reds.), *Armoede in België. Jaarboek 2017* (pp. 45-71). Leuven: Acco.